

GEORGE ENESCU
FESTIVAL

3 septembrie, ora 22.30

Generozitate prin muzică

27 august - 24 septembrie 2023
festivalenescu.ro

Program

CONCERTELE DE LA MIEZUL NOPTII

Ateneul Român

Recital FAZIL SAY pian

Debussy 5 preludii din Caietul I (Nr. 4 – *Les sons et les parfums tournent dans l'air du soir*; Nr. 8 – *La fille aux cheveux de lin*; Nr. 10 – *La cathédrale engloutie*; Nr. 11 – *La danse de Puck*; Nr. 12 – *Minstrels*)

Debussy *Clair de lune*

Say *New Life Sonata* (Introducere – *Allegro / Pesante / Finale*); *Sound*; *Nazim*; *Black earth*

Beethoven Sonata nr. 23 în fa minor op. 57, *Appassionata*

Allegro assai / Andante con moto / Allegro ma non troppo – Presto

Bach Preludiu și fugă în la minor pentru orgă BWV 543 (transcr. pentru pian de Franz Liszt)

Debussy (1862-1918): 5 Preludii din Caietul I

O primă observație ce se impune la consultarea acestui program se referă la faptul că ordinea lucrărilor interpretate este opusă parcursului istoric al creării lor. Astfel, recitalul se deschide cu muzica lui Debussy, care inaugurează epoca modernă în creația pianistică, și se încheie cu un celebru diptic bachian pentru orgă transcris la pian de Franz Liszt. Putem vedea aici un gest personal, nonconformist, de nesupunere față de cutumele demult statornicite.

Din primul caiet de Preludii, compuse și inaugurate public în jurul anului 1910, solistul a ales un mănunchi, începând cu cea de a patra piesă. Inspirată de versul celebru al lui Charles Baudelaire, *Les sons et les couleurs tounent dans l'air du soir* (Sunetele și culorile se rotesc în aerul serii), muzica instaurează o atmosferă voluptuoasă și prezintă un colorit straniu, cu mlădieri armonice ostinate. La farmecul indicibil contribuie o adevărată alchimie armonică în jurul tonalității La major, de un înalt rafinament sonor.

Următorul instantaneu celebrisim, *Fata cu părul bălai* – o piesă devenită emblemă a compozitorului – este o lungă melodie modală ce o evocă pe Melisande, eroina operei debussyene. Pentatonicul predominant evocă timpurile de mult apuse și originea celtică a inspirației autorului.

Catedrala scufundată reamintește o veche legendă bretonă a orașului Is, scufundat odinioară și ale cărui fundamente în ruină s-ar putea vedea atunci când valurile mării se retrag. E cel mai amplu dintre preludiile primului caiet, cu o scriitură pianistică formată din mari blocuri de acorduri etajate pe șapte octave. Are loc o evoluție paradoxală ce înaintează către dezagregare, o arhitectură difuză și fluentă, îndreptată spre trecutul pe care-l invocă, aducându-l într-un prezent trăit în manieră cu totul revoluționară. *Dansul lui Puck*, cel de al unsprezecelea preludiu, capricios și lejer, oferă portretul muzical al spiridușului shakespeareian din feeria *Visul unei nopți de vară*. Admirăm aici libertatea fantastică a discursului, fluiditatea ritmurilor, piruetele modale cele mai neașteptate, o diversitate fabuloasă disimulată de unitatea profundă a formei, trăsături splendide ale geniului lui Debussy.

Preludiul al doisprezecelea, *Minstrels* (Menestrel, în engleză), e o schiță în stil de music hall american, gen care, la rândul său, provenea din armoniile și ritmurile formațiilor de jazz ce cucereau, chiar în acea vreme, localurile de petrecere pariziene.

Grupajul impresionist se încheie cu faimoasa piesă *Clair de lune* (Clar de lună), parte din *Suita Bergamască*, și este, poate, cea mai cunoscută și îndrăgită melodie a compozitorului. Titlul suitei este, desigur, inspirat din universul poetic al lui Paul Verlaine. Discursul de construcție ternară liberă, se desfășoară în urcare și descreștere simetrică, iar lucrarea e una dintre primele victorii publice ale tânărului Debussy.

Program

Fazil Say (n. 1970): Sonata *New Life*

Creație proprie a pianistului compozitor Fazil Say, **Sonata pentru pian op. 99, *New Life*** a fost realizată în recenta perioadă a pandemiei de COVID 19, care a zguduit lumea întreagă. Autorul își propune să descrie aici procesul de recuperare psihologică și de revenire la viața normală după acest flagel. El mărturisește că a compus această a treia sonată a sa experimentând noi procedee structurale și timbrale, înscriindu-se în linia creativității muzicale moderne. Pe de altă parte, lucrarea prezintă un modernism moderat în cultivarea melodiilor și a armoniilor, atitudine care-l reprezintă ca artist și ca om. Cele trei mișcări ale sonatei sunt: *Introdúcere* și *Allegro, Pesante* și *Finale*. Pe parcursul desfășurării sonore întâlnim sentimente de incertitudine și anxietate, trăiri pe care le-am cunoscut cu toții înainte de a reveni, cu speranță și încredere, la viața obișnuită. Totodată ni se comunică bucuria solistului de a se regăsi pe scenă, în contact direct cu ascultătorii săi, acolo unde se consideră cu adevărat acasă.

Balada nr. 1 – ***Nazim*** a fost scrisă de Say în memoria și ca un omagiu pentru marele poet turc Nâzim Hikmet

Piesa *Kara Toprak (Black Earth)* este inspirată de un cântec popular turcesc, creat de unul din rapsozii intrați în tradiția seculară etnică. Acesta a fost un trubadur orb din prima parte a secolului XX, care a învățat să cânte la lăuta turcească, iar în paralel s-a inițiat în arta poetică. A colindat satele și orașele cu cântecele sale, devenind curând un simbol autentic al Turciei. În cântecul *Kara Toprak* autorul descrie sentimentul singurătății și al înstrăinării, culoarea sumbră a pământului fiind simbolul peisajului din țara natală. Fazil Say imită la pian sunetul aceluia instrument popular asemănător lirei dar cu timbru oriental, cu efecte de atac mut al coardelor în introducere și epilog. În contrast cu această tratare, stilul romantic se prefigurează în strâns contact cu armonii și ritmuri de jazz, intens dezvoltate în partea centrală a lucrării. Reflectând asupra stilului caracteristic al acestui muzician fermecător, care ne surprinde la fiecare nouă apariție pe podium, putem spune că el a găsit complementaritatea ideală între arta concertistică de top și inventivitatea creatoare instantanee asupra materialului muzical viu, autentic și original.

Ludwig van Beethoven (1770-1827): Sonata nr. 23 op. 57 în fa minor, *Appassionata*

În constelația celor 32 de sonate beethoveniene, cea care poartă numărul 23 și e scrisă în tonalitatea fa minor se constituie într-o adevărată cheie de boltă. Capodopera a fost elaborată în perioada 1804-1807. Se știe că titanul însuși o considera ca fiind cea mai mare în sensul valorii. Este sonata care corespunde cel mai bine portretului său interior, așa cum a fost forjat de istorie: un torent de foc într-un cadru de granit. S-a făcut, de asemenea, trimitere la piesa *Furtuna* de Shakespeare, pentru evocarea contextului spiritual în care se dezvăluie trăirile interioare ale compozitorului bătut de forța unor pasiuni dezlănțuite, însă dominate și organizate de gândire.

Prima parte, *Allegro assai*, e construită pe două teme izvorâte dintr-un același motiv ritmic care conferă muzicii o tensiune furtunoasă. O scurtă legătură bazată pe același ritm de patru sunete neliniștite se aseamănă cu ciocănitul aproape sinistru, înrudit cu motivul destinului din Simfonia a V-a, elaborată aproape în aceeași perioadă. Discursul face dovada unei evoluții extraordinare a marelui muzician în măiestria utilizării registrelor, a înlănțuirilor de acorduri frapante prin contrast puternic cu introducerea *dolce e legato* a temei secundare, înrudită cu prima. Dezvoltarea e grandioasă, aducând transfigurări inedite ale materialului tematic. Repriza este precedată de opt reluări ale motivului principal.

Partea a doua, *Andante con moto* în Re bemol major, prezintă o formă variațională în patru ipostaze, desfășurând o linie melodică din ce în ce mai luminoasă. Se ajunge la un *piano e dolce*, ca o procesiune fantomatică ce se îndreaptă către culme în fortissimo, pentru a coborî spre încheierea ce survine hotărât, ca un strigăt pasionat.

Program

În finalul *Allegro-Presto*, teme se succed și se luptă una cu alta într-o dureroasă competiție ce conduce spre încheierea în registrul grav al pianului, părând a spune că astfel se stinge dureros, în mod minor, nebunia confruntărilor, a ciocnirilor dintre oameni și elementele naturii, care ajung în cele din urmă, doar umbră și nemișcare. Grandoarea, sentimentul luptei cu destinul și fatalitatea neîndurătoare, mesaje cuprinse în această muzică, au asigurat înțelegerea și aprecierea publicului și au atras admirația unor mari personalități ale vremii. Iar mai târziu, se povestește, că, spre exemplu, *Appassionata* era muzica preferată a lui Lenin.

Bach (1685-1750)/ Liszt (1811-1886): Preludiu și fugă pentru orgă BWV 543 (transcripție)

Tradiția culturală atribuie curentul romantic secolului al nouăsprezecelea, fiind ilustrat în muzică preponderent prin arta unor corifei ai pianului. Între aceștia, Franz Liszt a marcat definitiv viața muzicală a Europei prin activitatea concertistică strălucită și deopotrivă prin compozițiile sale unanim apreciate și aplaudate. Ca inventator al recitalului ca formă individuală, exclusivistă, de exprimare și comunicare cu publicul, Liszt a promovat în astfel de programe muzica proprie, creația unor congeneri pe care-i prețuia, dar și parafraze, transcripții, improvizații pe teme sau chiar pe lucrări integrale. Un atare exemplu este *Preludiul și Fuga în la minor pentru orgă BWV 543*, operă pe care a transcris-o pentru pian, cu transformările de registrație, de colorit, de amploare și de specific instrumental pe care le-a considerat cele mai elocvente pentru o prezentare majestuoasă la pian. Ansamblul sună ca o încununare plină de fast a eroului serii care este pianistul concertist. Așadar, audierea dipticului la final de program va însemna și în această seară un programat, entuziast La revedere! pe care spectatorii și-l iau de la solistul interpret.

Lavinia Coman

Fazıl Say a primit primele sale lecții de pian de la Mithat Fenmen, un pianist care studiasse cu Alfred Cortot la Paris. Fenmen – probabil intuind cât de mare era talentul băiatului – i-a cerut elevului său să improvizeze mai întâi în fiecare zi pe teme cotidiene înainte de a se angaja în exercițiile și studiile necesare la pian. În această interacțiune cu procesele și formele libere de creație a stat originea uriașului talent de improvizație și a viziunii estetice care formează nucleul imaginii pianistului și compozitorului Fazıl Say. În calitate de compozitor, Fazıl Say a onorat comenzi de la Boston Symphony Orchestra, Orpheus Chamber Orchestra și BBC, Salzburger Festspiele, WDR, Munchner Philharmoniker, Schleswig-Holstein Musik Festival, Wiener Konzerthaus, Dresdner Philharmonie, Fondation Louis Vuitton, printre altele. Opera sa include cinci simfonii, două oratorii, diverse concerte solo și numeroase lucrări pentru pian și muzică de cameră.

Fazıl Say s-a perfecționat ca pianist clasic începând din 1987 cu David Levine, mai întâi la Musikhochschule „Robert Schumann” din Dusseldorf, iar mai târziu la Berlin. În plus, a participat în mod regulat la cursuri de măiestrie cu Menahem Pressler. Tehnica sa remarcabilă i-a permis rapid să stăpânească așa-numiții „cai de luptă” ai literaturii mondiale cu un aplomb uimitor, și tocmai acest amestec de subtilitate în Haydn, Bach și Mozart și de strălucire virtuoză în creațiile lui Liszt, Musorgski sau Beethoven a fost cel care i-a adus în cele din urmă victoria la Concursul Internațional „Young Concert Artists” de la New York, în 1994. Ulterior, Fazıl Say a concertat cu toate orchestrele americane și europene de renume și cu numeroși mari dirijori, dezvoltând un repertoriu divers, de la compoziții de Johann Sebastian Bach la „clasicii” Haydn, Mozart și Beethoven, precum și la muzică romantică și contemporană, inclusiv compoziții proprii pentru pian.

Fazıl Say a susținut concerte ca invitat în nenumărate țări de pe toate cele cinci continente; ziarul francez „Le Figaro” l-a descris ca fiind „un geniu”. În acest proces, a apărut și în numeroase formule camerale. Cu violonista Patricia Kopatchinskaja, de exemplu, a cântat ani de zile într-un duo fantastic; alți parteneri de seamă au fost Maxim Vengerov, Cvartetul Minetti, Cvartetul Modigliani, Nicolas Altstaedt și Marianne Crebassa.

Numeroase săli de concerte, orchestre și festivaluri l-au invitat pe Fazıl Say ca artist în rezidență și i-au facilitat întâlniri cu publicul în ultimele decenii. Printre acestea se numără Konzerthaus Dortmund, Konzerthaus Berlin, Alte Oper Frankfurt, Wiener Konzerthaus, Tonhalle-Orchester Zurich, hr-Sinfonieorchester Frankfurt, Zurcher Kammerorchester, Dresdner Philharmonie, Camerata Salzburg, Schleswig-Holstein Musik Festival, Rheingau Musik Festival, Bodenseefestival și Festival der Nationen. Alte evenimente-portret au avut loc la Paris, Tokyo, Merano, Hamburg și în orașul natal al lui Say, Istanbul. În stagiunea 2023/24, va fi Spotlight Artist la Concertgebouw Amsterdam, Composer in Focus la Festivalul GAIDA din Vilnius, iar Hessischer Rundfunk îi va dedica o săptămână de evenimente în decembrie 2023.

În 2013, Fazıl Say a primit Rheingau Music Prize, iar în decembrie 2016, Premiul Internațional Beethoven pentru drepturile omului, pace, libertate, reducerea sărăciei și incluziune la Bonn. În toamna anului 2017, a fost răsplătit cu Premiul pentru muzică al orașului Duisburg.

©Marco Borggreve